

Zároveň se ale ukázalo, že fakticky neexistuje možnost, jak toto sovětské chování ovlivnit, a Sověti si prosadí drtivou většinu svých požadavků, především potvrzení územních zisků z někdejšího paktu s Německem. Nesoulad mezi vítězi se projevil i při německé kapitulaci, jež musí být kvůli Sovětům provedena dvakrát. V té chvíli již však nestojí v čele Německa A. Hitler, který v bezvýchodné situaci v obleženém Berlíně spáchal sebevraždu.

Tím skončila válka v Evropě, boje však pokračovaly v Tichomoří. I tady bylo o porážce Japonska sice dávno rozhodnuto, i tady však vůdčí politici odmítali kapitulaci. Proto se nakonec Spojené státy rozhodnou vyhnout krvavé invazi na japonské ostrovy a sáhnou ke krajnímu kroku, když změni japonský postoj svržením atomových bomb. Japonsko se rozhodne kapitulovat.

III. PODOBA VÁLKY

a) Válka proti civilistům

V průběhu války zcela mizí rozlišování civilních a vojenských cílů válečných operací, válka je dokonce často vedena s vědomým úmyslem poškodit co nejvíce soupeřovo zázemí mimo zónu frontových bojů a tím snížit jeho odhodlání a bojeschopnost. To, co je na počátku války považováno za zruďný zločin (například kobercové bombardování měst), se postupně stává standardní součástí strategických úvah. Výsledkem této proměny je v celkovém součtu výrazná převaha civilních obětí nad vojenskými.

b) Vyhlazovací válka

Na straně států Osy, především Německa, byla však válka proti civilistům ještě vystupňována genocidním chováním či přímo genocidním programem a cíli. Nejvýraznějším je v tomto směru holokaust (šoa), nacistický pokus o vyvraždění Židů. Nacisté vycházeli z idejí rasového antisemitismu, který předpokládá, že podstatou dějin je nemilosrdný boj ras a národů o přežití, v němž se schyluje k rozhodujícímu souboji mezi posledními silnými rasami, Židy a Germány. Nacisté proto hned po svém nástupu zavádějí diskriminační protižidovská opatření, ovšem až do začátku války preferují jako cestu k „řešení židovské otázky“ nucené vystěhovávání. V průběhu války se nakonec prosadí plán úplného vyvraždění všech osob židovského původu, realizovaný pod vedením SS ve vyhlazovacích táborech.

c) Válka nové techniky

V průběhu války jsou nejprve významně rozvinuty technické prostředky, které se sice objevily již za 1. světové války, ale jejich plné uplatnění je spjato až s 2. světovou válkou, jejímiž symboly se stávají tankové bitvy, souboje stíhačů či nálety bombardérů. V souvislosti s touto podobou války pak vznikají jak obranné mechanismy proti tomuto novému způsobu boje (radar), tak technické novinky, které nových možností využívají (atomová bomba).

IV. DŮSLEDKY VÁLKY

Nejvýraznějším politickým důsledkem války je razantní proměna pozice nových i tradičních velmocí a poměru sil mezi nimi. Svoji velmocenskou pozici ztrácejí pochopitelně především poražení, jejichž území je po válce spravováno vítězi a státní svrchovanost je obnovována teprve postupně. Ale navzdory tomu, že se Velká Británie a Francie nacházely nakonec na vítězné straně, znamená válka oslabení i pro ně. Přichází naopak potvrzení mocenského vzestupu Spojených států, zřetelného již po 1. světové válce, a především obrovský nárůst moci Sovětského svazu, jenž pod Stalinovým vedením chápe postup Rudé armády jako cestu k budování stále pevněji kontrolované sféry vlivu, budoucího východního bloku. Existence dvou „supervelmocí“, jimž ostatní na mezinárodním poli jen sekundují, je pak typická pro celou nadcházející éru studené války.

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

1939	23. VIII.	pakt Molotov-Ribbentrop
	1. IX.	napadení Polska Německem
	17. IX.	napadení Polska SSSR
1940	XI.	začátek sovětsko-finské zimní války
	IV.-VI.	západní tažení Německa
	22. VI.	kapitulace Francie
	VIII.-X. podzim	letecká bitva o Anglii
1941	I.	italský útok v Egyptě a na Balkáně
	IV.	vyslání německé armády do Afriky
	22. VI.	vyslání německé armády na Balkán
1942	X.-XII.	napadení SSSR Německem
	7. XII.	bitva o Moskvu
	VI.	japonský útok na Pearl Harbor
1943	VIII.	bitva o Midway
	X.	vyloštění na Guadalcanalu
	II.	bitva u El-Alameinu
	V.	kapitulace Němců u Stalingradu
1944	VII.	kapitulace Němců v Africe
	VII.	spojenecké vyloštění na Sicílii
	XII.	bitva u Kurska
	XII.	konference v Teheránu
1945	6. VI.	vyloštění v Normandii
	20. VII.	atentát na Hitlera
	VIII.	varšavské povstání
1945	II.	konference v Jaltě
	30. IV.	sebevražda A. Hitlera
	7. V.	německá kapitulace v Remeši (účinná od 8. V.)
	9. V.	německá kapitulace v Berlíně
	VIII.	svržení atomových bomb na Hirošimu a Nagasaki
	2. IX.	japonská kapitulace

I. PŘÍČINY VÁLKY

a) Versailleský systém

Samotné poválečné uspořádání bylo jedním ze základních kamenů dalekosáhlé krize, ať už tím, že proklamovaný cíl realizovat právo národů na sebeurčení se týkal jen některých a v národnostně smíšených oblastech nebyl spokojen vlastně nikdo, nebo tím, že ustavení nových poměrů bylo provázáno neskrývanou touhou nejen znevýhodnit, ale i ponížít poražené.

b) Krize 30. let

Když se již zdálo, že mohutný šok z první světové války by mohl být zahlazen novou érou všestranného rozvoje, dokázal prudký nástup hospodářské krize zpochybnit vše, na čem stála nejen soudobá ekonomika a ekonomická teorie volného trhu, ale i program modernizace západní společnosti jako takový, včetně myšlenek demokracie a svobody.

c) Agresivní ideologie a režimy

Důvodem, proč řadě lidí začala demokracie připadat jako slepá ulička, byl i kontrast mezi pasivní bezradností Velké Británie a Francie, doufajících, že nebudou muset dostát své velmocenské pozici, a agresivitou nedemokratických režimů, stavějících na odiv nejen skutečné i domnělé úspěchy, ale především dalekosáhlé plány do budoucna.

II. PRŮBĚH VÁLKY

a) Úspěšný postup agresorů (1939-41)

V situaci, kdy demokratické velmoci nebyly schopné a ochotné řídit další vývoj, neboť nevěděly, co by mělo být jejich cílem, získaly agresivní nedemokratické státy zjevnou výhodu, neboť právě ony byly tím, kdo dlouhou dobu rozhodoval, kdy, kde a jak se bude válčit. Předehrou k válce byly jednak snadné územní zisky Německa v roce 1938 (Rakousko, Sudety), jednak šokující sovětsko-německé spojení, které bylo sice v příkrém rozporu s idejemi a dlouhodobými cíli nacistů i komunistů, ovšem za dané situace daly obě strany přednost dočasným výhodám, plynoucím z principu dělby sfér vlivu. Dochází tak nejen k likvidaci Polska, Sověti získávají i další území (Litva, Lotyšsko, Estonsko, části Finska a Rumunska), naopak Němci mají krytá záda pro připravované tažení na západ. Formální vyhlášení války Německu Francouzi a Brity stejně jako vyloučení SSSR ze Společnosti národů za napadení Finska nemůže vývoj situace nijak zvrátit.

Západní tažení Německa pak rozložení sil jen potvrzuje. Německá armáda si nejprve zajišťuje strategicky důležité území Norska a Dánska, aby následně útokem přes Benelux vyzvala konečně k přímé konfrontaci některou z velmocí. Rychlost, s jakou přišla francouzská kapitulace, kterou nedokázala odvrátit ani britská pomoc, byla jasným důkazem hloubky politické i obecně hodnotové krize Francie. Německé západní tažení naopak pomohlo obdobnou krizi překonat v Británii, kde pocit bezprostředního ohrožení nevedl k poraženectví, nýbrž naopak k celospolečenské mobilizaci pod vedením nového premiéra W. Churchilla, jejímž prvním výrazem byl neúspěch německého letectva v tzv. bitvě o Anglii, neboť nedošlo nejen k likvidaci britského letectva, což byl nezbytný předpoklad přímé invaze, ale ani k plánované demoralizaci civilního obyvatelstva, jež muselo čelit německým náletům.

Přesto jasně převažovaly úspěchy Německa a jeho spojenců. Japonci plynule pokračovali ve své expanzivní politice z 30. let a pod vlivem německých úspěchů doufá v územní zisky i Itálie. Její akce na Balkáně a v severní Africe však vedou jen k tomu, že je německá armáda nucena svého spojence zachraňovat, štěpit síly a částečně měnit plány. To se projeví i při německém útoku proti SSSR. Němci sice slaví dlouhou řadu úspěchů, neboť Stalin s porušením spojení v daný moment nepočítal a Rudá armáda byla zcela nepřipravena, ale do nástupu nejtěžší zimy nestihnou klíčový krok, totiž dobytí Moskvy, a to i kvůli posunu

termínu vpádu do SSSR.

Na konci roku 1941 již dostává válka zcela nepochybnitelně celosvětový charakter, když se Japonci rozhodnou napadnout USA a nacistické Německo je politicky podpoří vyhlášením války. Demokratické státy USA a Velká Británie tak čelí globálnímu spojení států tzv. Osy Berlín-Řím-Tokio a rozhodnou se pro spolupráci se Sovětským svazem, buď při vědomí toho, že se jedná o spojení sice ideově neorganické, ale logičtější než dohoda s Osou (Churchill), nebo s přesvědčením, že vzájemná spolupráce povede k demokratizaci SSSR (Roosevelt).

b) Obrat ve válce (1942-43)

V tomto období se nejen objevují vojenské neúspěchy Osy, ale především definitivně přechází iniciativa na stranu tzv. Velké trojky (USA, SSSR, V. Británie). Vývoj se obrací nejprve v Tichomoří. Americké úspěchy se objevují nejen na moři (Midway), ale i při vylodovacích akcích, znamenajících pro Japonsko územní ztráty (Guadalcanal). Problém je však v tom, že americká armáda má před sebou úkol dobýt nikoliv jedno souvislé území, ale velké množství ostrovů, jejichž posádka se zpravidla brání déle, než jak by bylo čistě z vojensko-strategického hlediska smysluplné.

Pro evropské bojiště má poměrně velký význam vývoj v severní Africe. Zde je vítězný německý postup podél pobřeží sice zastaven až v Egyptě (El-Alamein), ale následný ústup a kapitulace Němců přichází poměrně rychle. Význam tohoto úspěchu spočíval nejen v posílení sebevědomí, ale i ve výrazném zlepšení pozice pro další boje ve Středomoří.

Na východní frontě se Němci po neúspěchu u Moskvy pokusili obrátit svou pozornost k jihu a získat nejen území, ale i strategické suroviny, a přerušit zároveň jednu z klíčových zásobovacích tras, po níž proudila mohutná materiální pomoc od západních států. Rozhodující boj o Stalingrad však Němci prohráli a ani následný pokus o protiofenzivu u Kurska neslavil úspěch.

Navíc od Německa začínají odpadávat spojenci. I pod tlakem po vylodění Spojenců na Sicílii se konzervativci v Itálii rozhodli pro sesazení Mussoliniho a vystoupení z války s co nejmenšími ztrátami. Němci pak čelí hned dvěma problémům. Jednak jsou nuceni do Itálie poslat své jednotky, jednak se Itálie stane vzorem pro další evropské spojence Německa.

c) Porážka Osy (1944-45)

Závěrečnou fází války otevírá vytvoření západní fronty v Evropě vyloděním v Normandii, jež bylo dohodnuto na první z velkých spojeneckých konferencí v Teheránu. Od chvíle, kdy je úspěch vylodění zřetelný, již není reálně otázkou výsledek války, ale spíše to, kdy a s jakými ztrátami bude dosaženo porážky Osy. Německo je pod enormním tlakem, vytvářeným nejen setrvalým postupem armád Spojenců z východu i ze západu, ale i intenzivním bombardováním německých měst. Bezvýchodnost této situace zvěšovala rozdíl mezi přesvědčenými nacisty, pro něž se jednalo o klíčový konflikt celých lidských dějin, v němž lze buď zvítězit nebo padnout, a ostatními Němci, kteří se domnívali, že válku, v níž je již vítězství zjevně nemožné, je třeba ukončit s co nejmenšími ztrátami. Proto dojde dokonce i k neúspěšnému pokusu konzervativních armádních elit o odstranění A. Hitlera. Když neuspěje ani poslední německý pokus o protiofenzivu, blíží se válka v Evropě k definitivnímu konci. Budoucí vítězové tak již mohou na konferenci v Jaltě nejen koordinovat závěrečný postup, ale i řešit okolnosti poválečného uspořádání. V této chvíli se totiž již začaly projevovat nevýhody nesourodého spojení, neboť sovětský postup ve východní Evropě fakticky nerozlišoval mezi osvobozenými a poraženými, jelikož jeho hlavním cílem bylo posílení vlivu SSSR a prosovětských politiků. To, že jsou Sověti ochotni zajít velmi daleko, ukazovalo jejich chování v Polsku, spjaté s likvidací nekomunistů a vrcholící neochotou pomoci varšavskému povstání.